

[נג, ב] החזיק במצר לקנות את שתייהן. פ"י³³ ואת המצר, מי אמרי' מצר אפסדא³⁴ דתרויהו הוא, וכי היכי דקאני מאן דנקט אפסדא מאי דיהבי ליה באפסדא³⁵ כי מכוון לקנות אף האפסדא, הכא נמי קנה, ולא איפשיטא. ואיכא מאן דאמר³⁶ דבאפסדא אי נמי במצר איקני אע"פ שלא נתכוון לקנות את האפסדא ואת המצר קני, ולא נהיר³⁷. לקנות אותו ואת החיצון פנימי קנה חיצון לא

קנה. כך היא גרסת הגאונים ז"ל³⁸, וקמ"ל דלא אמרי' משום דחיצון משתעבד לפנימי דכל שהחזיק בפנימי קנה את החיצון³⁹, ונכ"י³⁹ היכי דאמרינן לעיל בשדות ה"נ אמרינן בבתיים], וכך היא הגרסא בה' הריא"ף ז"ל, וכן כתב הרמב"ם ז"ל בפ"א מה' זכיה ומתנה⁴⁰, אבל הר"ש ז"ל גורס בזו⁴¹ קנה את שתייהן⁴². הבונה פלטרין גדולים בנכסי הגר. כתב הר' יוסף הלוי ז"ל דדוקא כגון שלא חפר הראשון

לתת לו את כל העשר שדות, מהני חזקה שהחזיק באחד מהם. והנה הרא"ש כותב: ובמתנה יראה דהוה כמו מכר ולא נתן דמי כולן, אבל אם אמר לו החזק באחת מהן וקנה כולן קנה כולן, ע"כ. ומשמע מדברי הרא"ש דרך במתנה מהני כשאמר לו הכי, ולא במכר, וצ"ע דמאי שנא מתנה ומאי שנא מכר. ועוד צ"ע דאם כשאמר לו בפירוש מהני דכל שדעתו של נותן שיקנה את כל השדות מהני חזקה של אחת מהם לכולם, א"כ אף כשלא אמר לו בפירוש תועיל החזקה של אחת מהן כיון שנתרצה לתת לו את כל השדות, וכמש"כ הרשב"א. והנה הרמ"א בסי' קצב סי"ב כותב: ויש חולקין במתנה. (כלומר שאם החזיק באחת מהם ס"ל דלא קנה כולם). ומקשה הנתיבות בסק"ה תמיה לי אמאי לא הביא סיום דברי הטור בשם הרא"ש שכתב דאם אמר לו החזק באחת מהם וקנה כולם מהני. ולהנ"ל נראה דברי הרמ"א, דדברי הרא"ש צ"ע, דהוא תרתי דסתרי, דאם בכה"ג מהני, א"כ אף במתנה סתם נמי מהני, ולכן השמיטו. ומהנתיבות שם ובחידושים ס"ק יח מבואר דס"ל דאף הסוברים דבמתנה לא מהני, מודים שאף במכר אם אמר לו החזק באחת מהם וקנה כולם קנה, וצ"ע וכנ"ל. ובביאורים שם מביא את הרשב"א בקדושין שכותב כן, והרשב"א הוא מהסוברים דבמתנה מהני אף כשלא אמר לו בפירוש, וכנ"ל. (ועי' ב"ח שם ס"ק יד וביאור הגר"א שם ס"ק כב ונתיבות בחידושים שם). ברם בעליות דר' יונה כותב דבמתנה ואחין שחלקו לא מהני חזקה באחד מהם לכולם (ועל אחין שחלקו חולק הרא"ש, משום דהוי כמכר ונתן דמי כולן, עיי"ש), דדין הוא בחזקה שקונה את אותה השדה שהחזיק בה ולא את שאר השדות המופלגות. ואולם אם אומר לך חזק באחת ותקנה את כולם, מהני, ומביא ראיה לזה מזה שמועלת חזקת אחת מהן במכר ונתן לו דמי כולם, דאם כשאמר לו בפירוש לא מהני מה מועיל שנתן לו דמי כולם כיון דאיירי במקום שאין קונים בכסף, אלא בהכרח כשאמר לו בפירוש חזק באחת וקנה כולם מהני כיון דאיכא דעת אחרת מקנה (כלומר דהדעת אחרת מקנה היא שנותנת לו את הכח לקנות בחזקה שעושה באחת את כולם), ולכן במכר שנתן לו דמי כולם מהני חזקת אחת מהם לכולם אע"פ שלא אמר לו בפירוש, דמסתמא נראה ליה שיקנה את כולם בחזקה דחדא מיניהו, וכמו שפירש לו לך חזק וקני בא' מהם ותקנה את כולם. אלו דבריו. (והוא כדברי הנתיבות דלך חזק בא' מהם ותקנה את כולם, מועיל בין במכר בין במתנה). ועי' חולק הרשב"א וכותב

דא"כ במתנה שא"צ לתת דמים, ג"כ נראה ליה שיקנה כולם בחזקת אחת מהם. ולשיטת הרשב"ם אין להביא ראיה מנתן דמי כולם דמועיל לך חזק וקני, דלדעתו מה שמועיל בנתן דמי כולם הוא משום שיש לו שעבוד על כל הקרקעות, ובכה"ג דוקא הוא שמועלת חזקת אחת מהם לכולם, כיון שיש לו שייכות לכולם, אבל בנותן מתנה לא תועיל חזקת א' מהם לכולם. ובא"נ כותב ר' יונה דהא דאמרי' החזיק בא' מהם לא קנה כולם הוא כגון דלא אמר לו לך חזק וקני, אלא הוא החזיק בפניו אע"פ שלא אמר לו כלום, קונה, דמדשתיק נראה ליה, אבל על שאר השדות אין לנו גילוי דעת. אבל כשנתן לו דמי כולם ודאי נראה ליה שיקנה כל השדות בחזקה של אותה שדה. אבל היכא דא"ל לך חזק וקני כיון דגלי דעתיה שהוא רוצה שיחזיק בכולן, קנה כולן בחזקה דחדא מיניהו, דמסתמא בהכי נראה ליה. אלו דבריו. ויתכן שהרשב"א כאן שכותב דכל שאמר לו לך חזק וקני, אפי' בלא נתינת דמים קנה, ולא כתב שאמר לו חזק בשדה זו וקני גם את שאר השדות, יתכן והוא סובר כא"נ שכותב ר' יונה, דבאמירת לך חזק וקני בלבד קונה את כל השדות. 33 כ"כ הרמב"ן. 34 כ"ה בכ"י א ובפי' הרי"ף (כת"י). וכ"ה ברמב"ן. ובכ"י: אפסדא, וכן להלן. 35 כדאיתא בקדושין כז, ב. 36 כ"כ שם בשם יש מפרשין. 37 בפ"י הרי"ף מסיים רבנו: וסלקי להנך בעיי בתיקו. וכתב הר"ם במז"ל בפ"א מהלכות זכיה [ה"ז] שאם בא אחר והחזיק בה לקנותה זכה האחרון. ולא ידעתי מאין לו. ע"כ. כלומר כיון דסלקי בתיקו איך יוציא האחרון מספק. והרא"ש ג"כ כתב כדברי הרמב"ם עיי"ש, וכן דעת ר' יהונתן בשטמ"ק, ועי' מ"מ שם. ועי' פלפולא חריפתא על הרא"ש ועי' תקפו כהן סי' יט וקונטרס הספיקות כלל ח. גם היד רמה כותב דכיון דעלתה בתיקו אינו קונה אלא את המצר. 38 כ"כ הרמב"ן דכ"ה בנוסחי הגאונים. וכן גי' כ"ה בדק"ס אות ל. 39 כ"כ שם, ועי' מש"כ עוד בזה. 39* כ"ה בכ"י. 40 ה"ח. 41 וכ"ה לפנינו. וכן הוא ברגמ"ה. וכ"ה ברי"ף כ"י ובדפו"י בדק"ס שם, עיי"ש. 42 בפ"י הרי"ף מסיים: והיינו טעמא מכיון שהחיצון משועבד לפנימי לדריסת הרגל הרי הוא נקנה בחזקת הפנימי. ויש הוכח לגרסא זו, כיון שלא כללו ואמרו החזיק באחד מהם לא קנה חבירו כדרך שאמרו בשדות, ע"כ. וכן מקשה הרמב"ן על גירסת הגאונים והרי"ף. ומדברי רבנו בפירושו לרי"ף נראה שדעתו נוטה לפסוק כרשב"ם. וכן דעת

היסודות⁴³, הא אלו חפר הראשון היסודות קנה, דהויא ליה חפירת יסודות כמו נר את השדה, דכיון שתקנו לזריעה קנה⁴⁴, והכא נמי כיון שחפר היסודות כבר עשה מעשה של תקון בגופו של קרקע, והכא בבונה על הקרקע עסקי' שלא תקן בגוף הקרקע כלום⁴⁵. וכן מטין דברי הר"ם תלמידו ז"ל שכתב בפ"ב מה' זכיה⁴⁶ קנה האחרון שהראשון לא עשה בגוף הארץ כלום. אבל הרמב"ן ז"ל כתב שאפי' חפר ליסודות לא קנה, שאין חפירת קרקע קונה אלא בשדה שהוא עשוי לחרישה והוא שבחה, אבל

בבנין אין השבח בחפירה אלא בבנין, דחפירת אושין אין בה הנאה בעצמה שעשויה [היא] למלאה וליהנות בבנין⁴⁷. המציע מצעות בנכסי הגר קנה. כלומר⁴⁸ שהציע מצעות ושכב או ישב עליהם קנה, לפי שנהנה גופו מגוף הקרקע, ולא דאמי לאכילת פירות דלא [הויא] חזקה⁴⁹, דהתם לא נהנה מגוף הקרקע אלא מפירותיו, ואנהר להו רב ששת עיניהו ממתני' דקתני הגביהו לרבו קנאו, לפי שגוף האדון נהנה מגוף העבד^{49*}. והאי דנקט הציע מצעות, משום דאיפשר שאלו שכב על

הרא"ש. 43 בר"י מיגש לא נזכרו היסודות להדיא, אלא כתב: הלכך אילו עשה מעשה בגוף הקרקע כגון חפירה, היה קונה אותו בכך, עכשיו שלא עשה בגוף הקרקע כלום, אע"פ שבנה בו פלטרין לא קנה, שהרי גוף הקרקע שהניח הגר לא עשה בו כלום. 44 כדאמר' לקמן נו, א. 45 כיון שלא עשה שום פעולה בגוף הקרקע אלא בנה על הקרקע. אבל חפר יסודות אעפ"י שאין לו צורך בחפירה, ברם כיון שצורך הבנין הוא והיא פעולה בגוף הקרקע הוי חזקה. וכתב הר"י מיגש: אבל ודאי אילו היו נכסי הגר קרקע שיש בו בנין כגון חצר וכיוצא בה, אע"פ שלא עשה מעשה בגוף הקרקע, כיון שעשה מעשה בכתלים קנה, שכיון שהניח הגר לאותם כתלים בנויים בקרקע נעשו גם הכתלים מכלל נכסי הגר, וכאילו החזיק בגוף הקרקע דמי, ע"כ. כלומר דבית בנוי שהניח הגר הוא חלק מגוף הקרקע וכל שעשה בכתלים מעשה, קונה. והנה הנתיבות בסוס"י קצב בתשובה הנדפסת שם כותב באחד שקנה בית ישן לסותרו ולבנות במקומו חדש, והלך וסתר שני כתלים, ועתה רוצה הלוקח לחזור בו, וכותב הנתיבות דאין זה מעשה חזקה, דכשם שאמרו בבונה פלטרין דאין זה מעשה בגוף הקרקע כל זמן שאין בו דלתות, וליבני בעלמא הוא דאפיך, ה"ה בסותר ליבני בעלמא הוא דחשיב ולא גוף הקרקע. ודבריו צע"ג מדברי הר"י מיגש הנ"ל שכותב להדיא דכל שיש בנין בנוי הוא חלק מגוף הקרקע, וא"כ כל שסותר הכתלים על מנת לבנות במקומם, הוי כחופר יסודות והוי חזקה. וזו היא דעת החולק על הנתיבות הובאה באבני מלואים בתשובות סי' כה וז"ל: עוד כתב החולק דע"כ צריך להודות דלענין קנין חזקת קרקע והבנין שעליו המה נחשבין כגוף אחד ממש וכו' ובודאי קנה הקרקע אף שלא עשה מעשה אלא בבנין, וא"כ ה"ה פניני הכתלים מהקרקע הוי נמי כגוף אחד, ע"כ. והנתיבות עצמו כותב שם בסוף התשובה כי כל הדברים צריכים עיון רב, ועיקר מה שהוא סומך הוא על זה שחפירת יסודות לא קנה. [בפי' הר"י"ף כתב כאן: ומדברי הרב בן מיגאש ז"ל נראה שזה שהעמיד דלתות קנה אפי' הבנין (שקנה) [שבנה] האחר, לפי שכיון שבנה בנכסי הפקר אף הבנין נעשה הפקר ממילא. ע"כ. וכן דייק מדבריו המ"מ פ"ב מזכיה ה"ט, עיי"ש. אולם הר"י

הרמ"ה והרא"ש חולקים, ע"י טור סי' ערה. ועי' באבנ"מ הנ"ל הגהה ד]. 46 הלכה ט. 47 וכן דעת תוס' ד"ה ליבני והרא"ש, והריטב"א בשם מורי נר"ו. אולם הרשב"א כותב דנראין דברי הר"י מיגש. 48 כ"ה ברשב"א. וכ"כ רבינו יונה לעיל נב, ב בד"ה שלשה עניני חזקות. וכן כתב רשב"ם כאן ולהלן גר ריש ע"א (ולקמן ק, א דבור המתחיל נקנה בהילוך). וכ"כ הריטב"א. 49 לקמן נו, א. *49 וכל הני [דקתני במתניתא] הם דברים שגופו משתמש מגופו של עבד, ואילו עשה לו מלאכה אחרת בממונו או שתפר לו, הויא אכילת פירות ואינה קונה. ריטב"א. וכ"כ הרמב"ן והרשב"א בחידושיהם לקדושין כב, ב. ולשון המ"מ פ"ב ממכירה ה"ב צ"ע, שהוא כותב: והרשב"א ז"ל כתב דדוקא כל אלו וכיוצא בהן שהן מלאכות של עבד, אבל תפר לו בגד וכיוצא בזה "שאינם מלאכות של עבד" ה"ז כאכילת פירות ולא קנה, ע"כ. ודבריו צ"ע, דזה דתפירת בגד נחשבת לאכילת פירות אינה משום שאינה מלאכה של עבד, אלא משום שהאדון אינו משתמש בגופו של עבד אלא נהנה מהפירות שהוא הבגר שהעבד תפר לו. וברשב"א בקדושין ליתא לתיבות הנ"ל. אלא דאכתי צ"ב, דבברייתא קתני נמי או שהולין כליו אחריו לבית המרחץ, והולכת כליו אחריו לבית המרחץ לכאורה אין זה דברים שגופו משתמש בגופו של עבד, וא"כ צ"ל כמש"כ המ"מ דכיון דהוא מלאכות של עבד משו"ה נקנה בזה, עי' רמב"ן קדושין שם ועי' כס"מ שם. ברם פסקי הרי"ד כאן כותב דלכן קתני שהולין "אחריו" כלים לבית המרחץ דהוי תשמיש לגופו של אדון, שהיה צריך להוליכם הוא שהרי הולך למרחץ, והולכים עבדו, אבל אם שלח כלים על ידו למרחץ או אם אמר לו תחמם לי המרחץ כשאר מלאכות דעלמא דמיין שאינן תשמיש גופו ולא הויא חזקה, ע"כ. כלומר דבמוליך אחריו נחשב כתשמיש גופו ולא כנהנה מהפירות. ומצאתי במאירי בקדושין שם שכותב בשם חכמי ההר דא"צ שיהא גופו משתמש בגוף העבד, אלא כל שהתחיל במלאכה באיזה מלאכה שתהיה אין לך חזקה גדולה הימנה, והביאו ראיה מהולכת כלים לבית המרחץ שאינו תשמיש הגוף והוי חזקה, וכתבו וודאי כך הדין בהולכת כלים לאי זה מקום, ומעתה כל שכו בהתחלת מלאכה. וכותב ע"ז המאירי

אמר רב יהודה אמר שמואל נכסי הגוי הרי הן כמדבר וכל המחזיק בהן זכה בהן. פר"ש ז"ל דשני אינו חייב לפרוע מעותיו לראשון, שא"כ אינן לו כמדבר. כלומר⁵⁵ נכסי הפקר, דהא דמי קא יהיב. אבל רבי האיי גאון ז"ל כתב בשער י"ד מספר המקח שחייב⁵⁶ להחזיר דמים ללוקח ראשון⁵⁷. וכן כתב הר"ן יונה בשם רבי יצחק בן אברהם ז"ל, משום דמ"מ מעות של ראשון דמו למשכונה⁵⁸, והרי הוא כזוכה בשעת מתן מעות בשדה במשכונה, הילכך המחזיק בהן זכה בגוף השדה ונותן ללוקח דמים, וכאותה ששנינו בפ' שור שנגח את הפרה⁵⁹ משכנו של גר ביד ישראל ומת הגר ובא ישראל אחר והחזיק בו זה קנה כנגד מעותיו וזה קנה את השאר⁶⁰. וכן דעת הרמב"ן ז"ל דכיון דבזווי

גבי קרקע לא קנה, דאין דרך הנאה בכך⁵⁰. ויש מי שפירש⁵¹ הציע מצעות אע"פ שלא שכב עליהן, שכיון שיפה את הקרקע בהצעת מצעות דהוה [ליה] כסיווד וכיור וצר צורה שקנה בנכסי הגר לפי שמתקנו ומיפהו, ואנהר להו עיניהו מדתניא סכו הלבישו כלומר שהאדון הלבישו לעבד. ולא מחזור⁵².

[גד, ב] אזיל⁵³ תיאר א דתורי והדר. פי"א⁵⁴ שבשדה שהיא גדולה הרבה אין דרך עובדי אדמה להאריך תלמים באורך כל השדה, אלא חורשין את השדה חלקים חלקים, וכשיעור שמאריכין תלם אחד וחזור וחורש נקרא שדה אחד, ולפיכך במכוש אחד קנה בשדה כשיעור [זה], ופי"ר⁵⁵ ז"ל אינו מחזור.

הרשב"א ותוס' ד"ה ושאינה, וכן פירשו ש"ר. 55 כ"ה ברשב"א. 56 בכ"ב נוסף: השני. 57 וכ"כ בעליות והרא"ש בשם ר"ח. וכן דעת הרמב"ם בפ"א מזכיה ומתנה הי"ד. ודעת הריטב"א והרא"ש כרשב"ם דא"צ ליתן דמים. 58 כ"ה ברשב"א. והלשון אינו ברור. וז"ל ר' יונה בעליות: מ"מ חלה זכות הלוקח על השדה למשכונה בשעת מתן מעות, דאע"ג דמקני לא קני לגמרי (אלא) בכסף, אבל זוכה בו בדין משכנתא, הילכך המחזיק וכו'. 59 ב"ק מט, ב. 60 ברשב"א נוסף: שלא מחמת שנעשו נכסי הגר כהפקר פקע זכות משכנו של זה, ע"כ. ובח"י הריטב"א מביא את דברי ריצב"א בתוספת הסבר דכשם דהתם בב"ק אינו מפסיד המשכון, ה"נ כיון שנתן בו מעותיו, כמשכנו הוא אצלו, דלאו בשופטני עסקינן שנתן כספו בכדי, אלא ודאי דעתו כעין משכון, אלא שלא רצה לגמור קנינו. וכתוב ע"ז הריטב"א ואלו דברי נביאות, דאיהו לזבוני נחית ולא למשכונה ושעבוד, וגם הגוי לא נחית אלא לזבוני, ע"כ. ברם נראה שאין כוונת הריטב"א דהקונה והמוכר נחתו למשכונא, אלא כוונתו דכל שנותן דמים על הקרקע אע"פ שהקרקע אינה נקנית מ"מ משועבדת היא לדמים שנתן, וכמ"ש רשב"ם לעיל נג ריש ע"ב גבי מכר לו עשר שדות בעשר מדינות ונתן דמי כולן אם החזיק באחת מהן קנה כולן, דכיון דכולהו אשתעבוד ליה ללוקח בשביל מעותיו, אהני חזקת אחת מהן לקנות כולן. ומבואר דנתינת הדמים משעבדת את השדה אע"פ שעדיין לא עשה מעשה קנין. והנה הרא"ש גם הוא מקשה על הריטב"א וז"ל ונראה לי דלאו ראייה היא, דהתם בא משכנו של גר ליד ישראל מתחלה בתורת משכנתא [אבל] הכא לא בא לידו מתחלה בתורת משכנתא אלא בתורת מכירה, וכיון דלא קנה משכנתא נמי לא הוי, ע"כ. ואולי כוונתו להקשות דכיון דנתינת הדמים מפקיע את הקרקע מיד הגוי וא"כ גם השעבוד על הדמים לא יכול לחול עליה, כיון שאין זו קרקע שלו. ועי' נתיבות סי' קצד

ואין זו ראייה, שהולכת כליו לבית המרחץ צורך תשמיש גופו הוא, ובמס' קדושין שם שנינו ר' יהודה הינדואה גר שאין לו יורשין הוה חלש על מר וטרא וכו' אמר ליה לעבדיה שלוף לי מסנאי ואמטינהו לביתא. וכתב בפי"ר⁵⁶ שמואל: פי' חלוץ לי המנעל שלי מעל רגלי, ורצה מר וטרא לקנות העבד בחזקה שיוליך המנעל לביתו, שאם ימות אדוניו והוא מוליך המנעל, יהיה בעבדותו ויחזיק בו, ע"כ. וצ"ב דהולכת המנעל אין זה שימוש גופו בגופו של עבד, ואמאי קונה. ועי' מש"כ בזה בספר המקנה שם. 50 כ"כ הרשב"א, עיי"ש ועי' ריטב"א. ועי' תוס' ד"ה המציע. והרי"ד בפסקיו ובתוספותיו כתב: אבל שכב ע"ג קרקע כיון דלא נהנה כדאמרי' אל תשכב בטחב, לא קנה. ועי' בהע' שם. 51 כ"כ הרשב"א בשם ויש מי שפירש. וכן מפרש הר"י מיגש, וכן מבואר ברמב"ם פ"ב מזכיה ומתנה ה"ד שכותב את הציע מצעות לאחר צר צורה בנכסי הגר, ומשמע דחד טעמא אית להו לתרווייהו. וגם אינו כותב שצריך לשכב או לישב עליהם. וכן מפרש הראב"ד בשטמ"ק, עיי"ש. וכ"כ שם בשם שיטה לא נודע למי. וכן דעת היד רמה, ולא מטעמו של הר"י מיגש, עיי"ש. ועי' ספר הישר לר"ת סי' תרלב. 52 הרשב"א כותב: אלא שגם זה צריך עיון, שלא אמרו סיווד וכיור אלא במיפה גוף הקרקע, אבל במציע מצעות אינו מיפה ומתקן כלל בגוף הקרקע, ע"כ. כלומר דהצעת מצעות ע"ג קרקע אין הקרקע משביחה בגלל זה, אבל סיווד וכיור שמיפה גוף הקרקע, הוא משביחה בכך. וגם הריטב"א כותב דמשום הצעה בלחוד אינה חזקה, דהא לית בה תיקון בקרקע ולא שבח. ואילו גבי עבד הוא כוונת: והיכא שייפה לעבד ותיקן שום דבר בגופו שמשביחו, קונה אותו כעין קרקע, ע"כ. ומשמע שבעבד סובר כהר"י מיגש דכשהאדון הלבישו לעבד הוי חזקה, והוא משום שהעבד משביח בכך. 53 לפנינו: כדאזיל. וכ"ה בפי"ר⁵⁴. ובכ"מ בדק"ס: כי אזיל. 54 וכ"כ